

TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION MAXSULOTLARNI JORIY ETISH VA SAMARADORLIGINI TA`MINLASH

Sabirov Sadik Erkinovich

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12177443>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-June 2024 yil
Ma'qullandi: 15- June 2024 yil
Nashr qilindi: 20- June 2024 yil

KEYWORDS

Transformatsiya, raqamli bank, bank xizmatlari, onlayn bank, HR& korporativ madaniyat, mobil texnologiyalar, raqamli ofis, mobil banking..

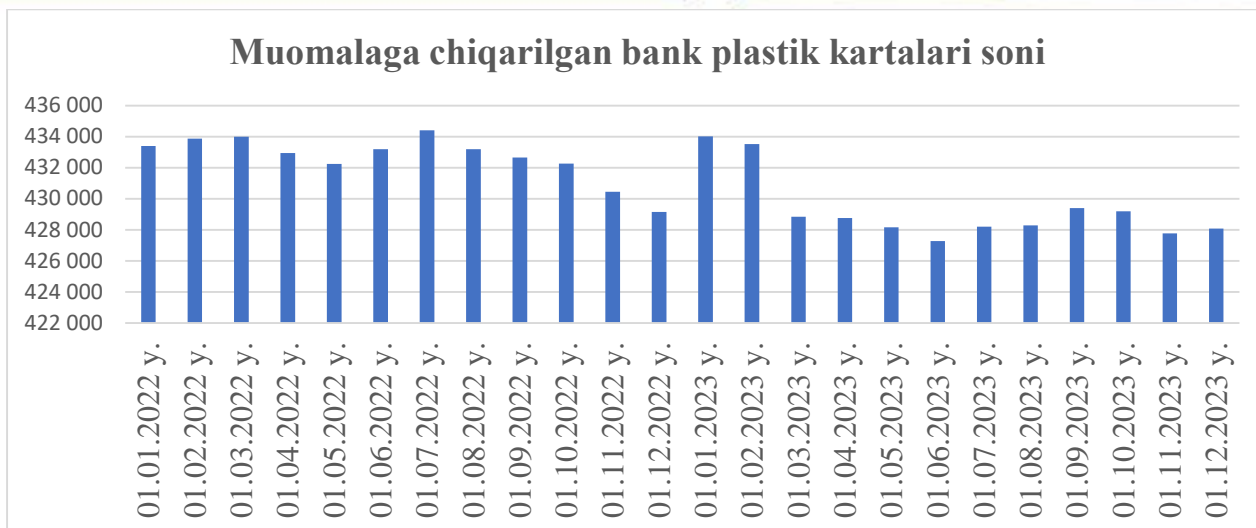
ABSTRACT

Mazkur tadqiqot ishimizda Bank tizimida zamonaviy xizmatlar va hozirgi kundagi transformatsiya jarayonini amalga oshirishga bo'lgan ehtiyoj haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek, transformatsiya jarayonini amalga oshirish zaruratida katta o'rin tutgan bank tizimi xizmatlarini transformatsiya qilish tizimlarini yuzaga kelishining asosiy tashqi omillari haqida tushuncha berilgan, bank tizimi transformatsiyasiga O'zbekiston tijorat banklarida o'tish zarurati yoritilgan. Bundan tashqari, bank tizimini transformatsiya qilish va rivojlantirish bo'yicha xulosa va takliflar berilgan.

O'z navbatida, zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi banklar va bank xizmatidan foydalanuvchilar o'rtasidagi masofani sezilarli darajada kamaytirishi, banklarapo raqobatni kuchaytirishi va shu sababli bank xizmatlarining miqdopiy va sifat jihatidan rivojlanishiga hissa qo'shib kelmoqda.

Zamonaviy global dunyoning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bu raqamli texnologiyalarning hayotga kirib kelishi hisoblanadi. Ushbu jarayonga esa mikroelektronika, axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalarning taraqqiyot darajasi yildan-yilga ortib, an'anaviy ko'rinisdagi banklar o'rnini raqamli banklar, shuningdek, bir turdagi bank xizmatlari o'rnini masofadan boshqariluvchi va raqamli bank xizmatlari egallamoqda. Raqamli banklar an'anaviy banklarni havfsizlik muammolarni yechish va to'lovlarni amalga oshirishning real vaqt rejimida kechishi kabi asosiy mezonlar bo'yicha orqada qoldirdi. "Raqamli bank" tizimi jarayonlarning yuqori darajada avtomatlashuvi, xizmatlarning veb-saytlarga asoslanishi, institutlararo bank mahsulotlarini yetkazib berishni ta'minlovchi dasturiy interfeys ilovalarining (API) foydalanilishi, mijozlarga moliyaviy axborotga kompyuter, mobil telefon va bankomatlar orqali bog'lanish imkoniyatining mavjudligi kabilarga acoslanadi.

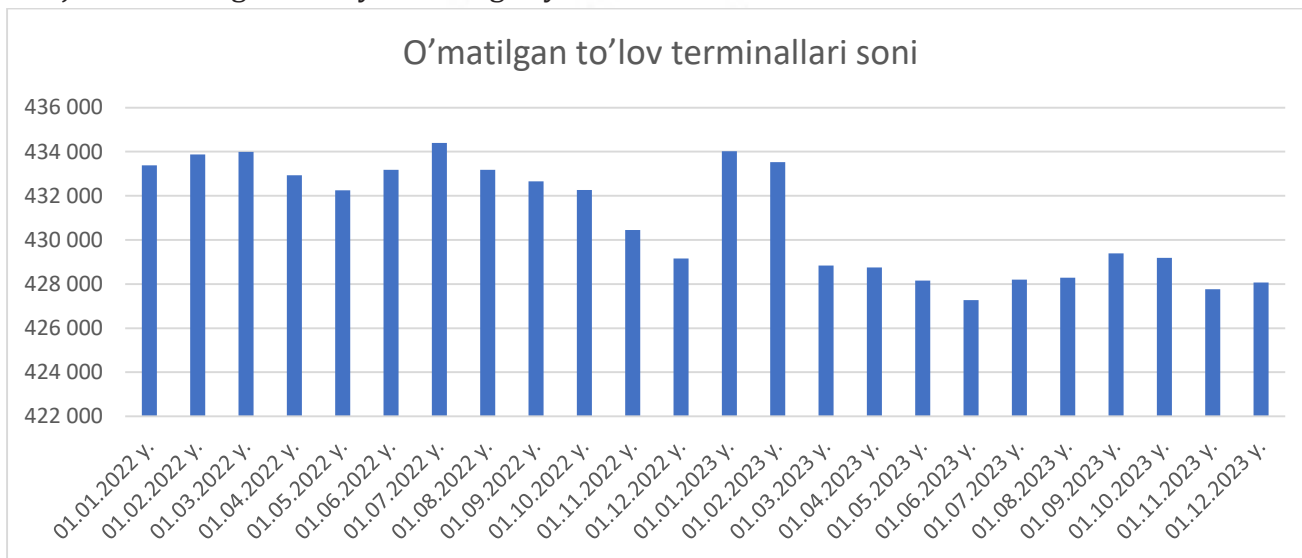
Banklarning mobil ilova dasturlarida jismoniy shaxslarning masofadan turib onlayn tarzda amalga oshirilgan operatsiyalar hajmi 58,1 trln. so'mga yetdi. Bunda, mobil ilova dasturlari orqali amalga oshirilgan onlayn depozitlar – 15,8 trln.so'm, konversiya amaliyotlari – 7,8 trln.so'm, onlayn mikroqarzarlar – 3,6 trln.so'm, kreditlarni so'ndirish hajmi – 2,3 trln.so'mni tashkil etdi.

1-Rasm. O'zbekiston Respublikasida muomalaga chiqarilgan bank plastik kartalari soni

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

O'tgan yillar mobaynida O'zbekistonda tijorat banklari faoliyatini tubdan takomillashtirish, aholi va biznes bilan to'laqonli o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish, zamonaviy bank xizmatlarini ommaviy joriy etish borasida samarali ishlar amalga oshirildi. Natijada zamonaviy texnologiyalar – internet va mobil banking kabi bank mijozlari uchun qulay bo'lgan zamonaviy bank xizmatlar texnologiyalaridan foydalanish kengayib bormoqda. Bugungi kunda raqamli moliyaviy xizmatlarni yo'lga qo'yish mamlakat bank-moliya tizimini rivojlantirishning muhim yo'nalishiga aylandi.

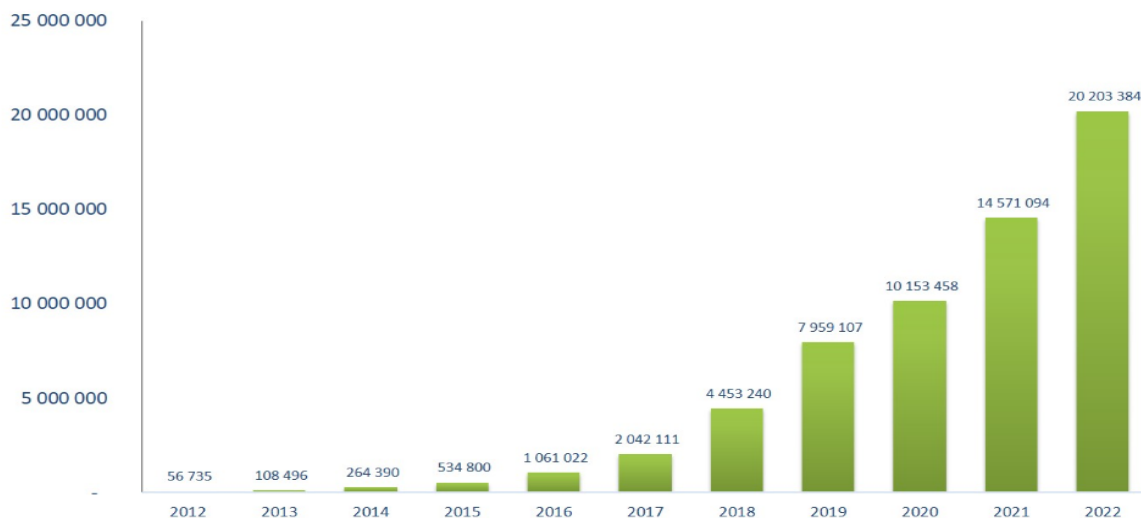

2-Rasm. O'zbekiston Respublikasida o'rnatilgan to'lov terminallari soni

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

Raqamli moliyaviy texnologiyalardan foydalanish davlat, to'lov xizmatlari yetkazib beruvchilari va mijozlar o'rtasida faol hamkorlik qilish imkoniyatini maqbullashtiradi. Mijozlar talab va ehtiyojlarining doimiy tahlili banklar tomonidan xizmat ko'rsatishning yangi usullari joriy etilishiga, yangi jozibador mahsulotlarning yaratilishiga olib keladi. Shuni ta'kidlash lozimki, pandemiya raqamli moliyaviy xizmatlarning jadal rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatdi. Karantin boshlangunga qadar aholi bankka kelib, muammoni «joyida» hal qilishni ma'qul ko'rgan holda zamonaviy bankingga kamroq qiziqapdi.

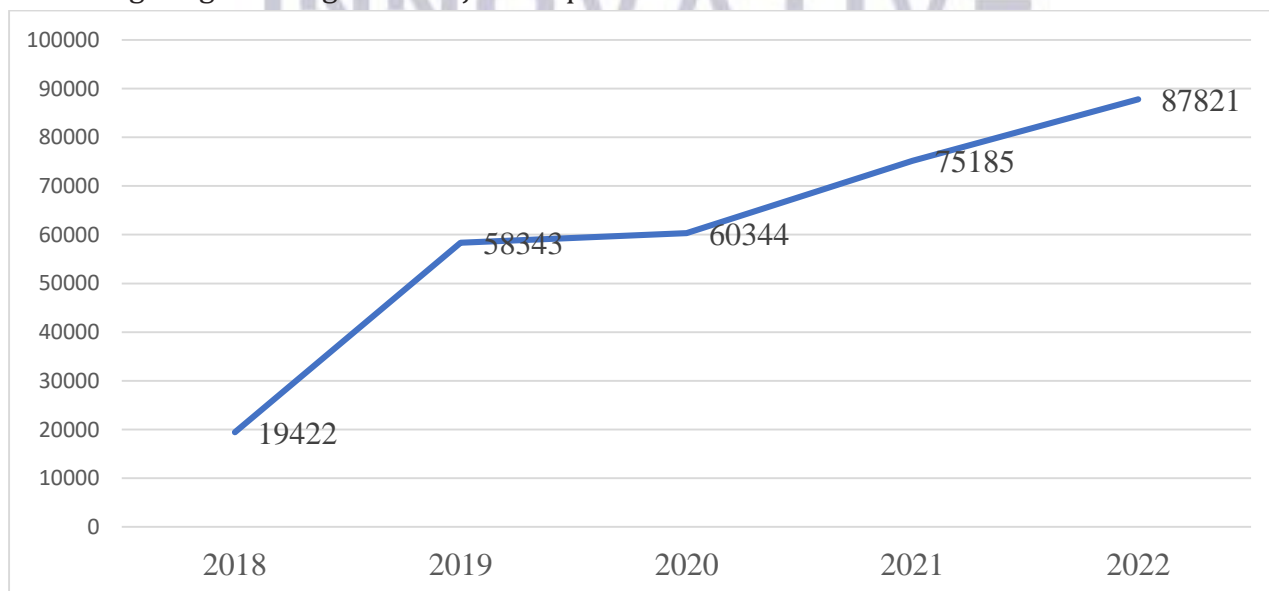
Masofadan bank xizmatlarini ko'rsatuvchi tizimlardan foydalanuvchilarning soni
1 yanvar holatiga

3-Rasm. Masodadan bank xizmatlarini ko'rsatuvchi tizimlardan foydalanuvchilarning soni

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

Ayniqsa, chekka hududlarda bankka murojaat qilish va xizmatlardan foydalanish qiyin edi. Raqamli moliyaviy xizmatlar banklar bo'limlarini ochish norentabel bo'lgan olis va aholisi kam hududlardagi jismoniy va yuridik shaxslarni samarali qamrab olish imkonini berdi. Raqamli o'zgarishlar orqali banklarning biznes modellari maqbullashtirilmogda, bank va to'lov segmenti – zamonaviy bank xizmatlaridan tortib to moliyaviy operatsiyalar sohasidagi o'zgarishlargacha rivojlanmogda.

4-rasm. "O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki" AJ zamonaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar

Manba: WWW.nbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

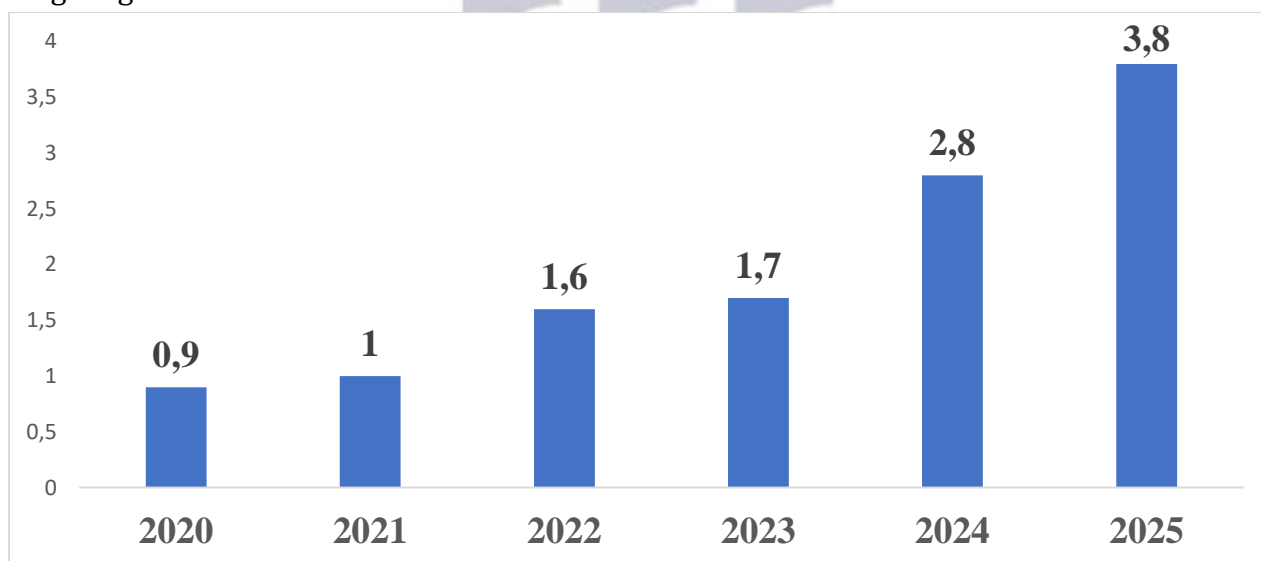
Bank tizimi ham zamon talablariga muvofiq axborot-kommunikasiya texnologiyalarini keng joriy qilishni davom ettirmogda va shu tariqa ko'plab bank xizmatlari

avtomatlashtirilmoqda. Endi deyarli barcha bank xizmatlarini mobil telefon yoki maxsus qurilmalar yordamida bir lahzada olish mumkin.

"O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki" AJ o'z faoliyatini 30 yil davomida amalga oshirib, O'zbekistonning eng yirik banklaridan biriga aylandi. Ushbu moliya instituti faoliyatining barqarorligi "Standard & Poor's", "MOODY'S", "Fitch" kabi nufuzli xalqaro reyting agentliklari baholari bilan tasdiqlaniladi. 2022 yil 29 dekabr kuni "Standard & Poor's" agentligi O'zmilliybankka "Barqaror" prognozi bilan BB-/B darajasida kredit reytingini tasdiqladi. 2023 yil 31 yanvar kuni "MOODY'S" agentligi O'zmilliybankiga "Ba3" darajada milliy valyutada uzoq muddatli va "Ba3" darajada xorijiy valyutada qisqa muddatli reytinglarini taqdim etdi. Depozitlar reytingi bo'yicha prognoz "Barqaror" bo'lib, bu yaqin 12 oy davomida O'zmilliybankning barqaror bozor pozitsiyasini va moliyaviy ko'rsatkichlarini tasdiqlaydi.

O'z navbatida, Fitch Ratings agentligi 2022 yil 13 sentabr kuni emitent defolti bo'yicha O'zmilliybankka "Barqaror" prognozi bilan «BB-» uzoq muddatli reyting va "b" qisqa muddatli reytinglarni tasdiqladi. "Barqaror" prognozi suveren reyting bo'yicha prognozni aks ettiradi.

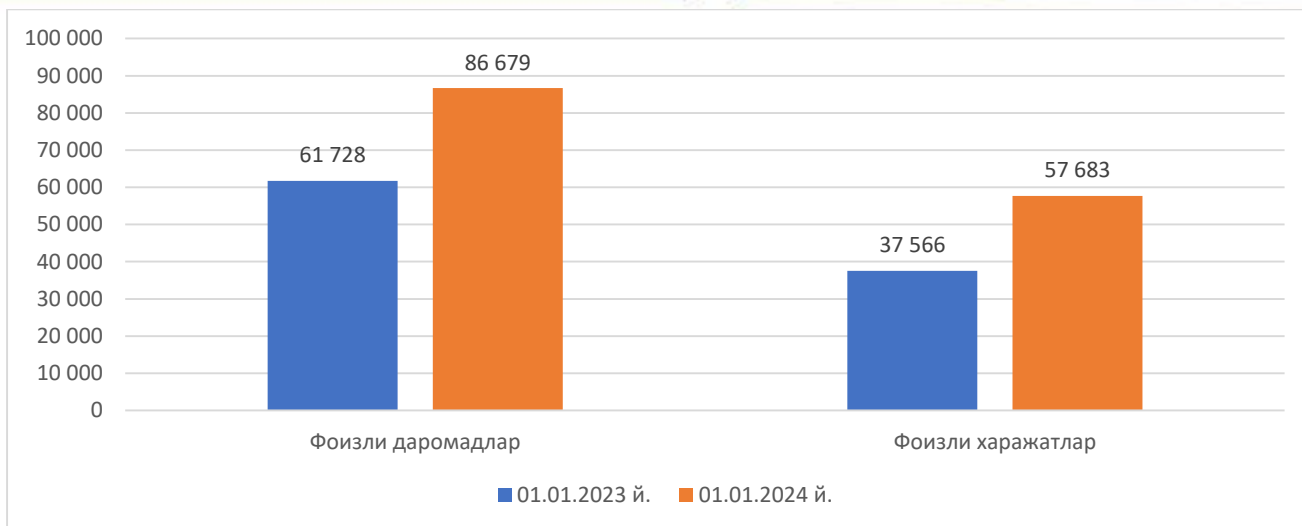
Zamonaviy bank xizmatlarini joriy qilinishi hisobiga "O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki" Ajga sof foydasini oshirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilihs evaziga yillar kesimida bank sof foydasi sezilarli ko'tarilgan hamda bank strategiyasida bank sof foydasini 3.8 trln so'mga yetkazish bo'yicha maqsadli ko'rsatkichlar belgilangan.

5-rasm. "O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki" AJ sof foyda ko'rsatkichlari (2024-2025 yillar bo'yicha prognoz ko'rsatkichlari bank strategiyasidan olingan)

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

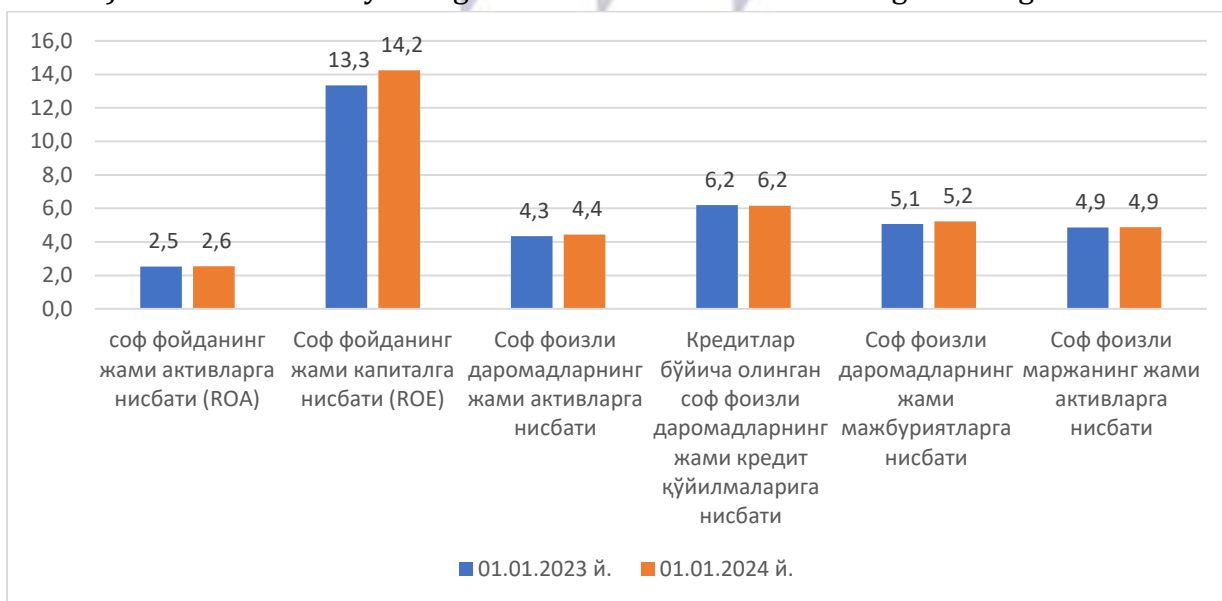
Markaziy bank tomonidan milliy to'lov tizimini rivojlantirish va moliyaviy xizmatlar ommaborligini oshirish yo'nalishidagi ishlar doirasida bank biznes jarayonlarini avtomatlashtirish va xizmatlarni raqamli kanallar orqali ko'rsatilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

5-rasm. Bank tizimi daromad va xarajatlari

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

Xususan, bank hisob varaqlarini masofadan boshqarish xizmatlaridan foydalanuvchilar soni 1,4 barobarga oshib, 2022 yilning 1 yanvar holatiga 20,2 mln.ga yetdi. Bunda, foydalanuvchilarning 974,1 mingtasini tadbirkorlik sub'ektlari tashkil etgan bo'lsa, jismoniy shaxslar soni esa 19,3 mln. taga teng bo'ldi. Tadbirkorlik sub'ektlarining raqamli xizmatlardan foydalanishining ortib borayotganligi hisobiga 2021 yilda ular tomonidan jami amalga oshirilgan (761,8 trln. so'mlik) to'lov torshiriqnomalarining qariyb 83 foizi (629,8 trln. so'mlik) bankka tashrif buyurmagan holda masofadan turib amalga oshirilgan.

5-rasm. Bank tizimi daromadlilik ko'rsatkichlari

Manba: WWW.cbu.uz ma'lumotari asosida muallif tomondan ishlab chiqilgan

Markaziy bank tomonidan milliy to'lov tizimini rivojlantirish va moliyaviy xizmatlar ommabopligini oshirish yo'nalishidagi ishlar doirasida bank biznes jarayonlarini avtomatlashtirish va xizmatlarni raqamli kanallar orqali ko'rsatilishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, bank hisob varaqlarini masofadan boshqarish xizmatlaridan foydalanuvchilar soni 1,4 barobarga oshib, 2022 yilning 1 yanvar holatiga 20,2 mln.ga yetdi. Bunda, foydalanuvchilarning 974,1 mingtasini tadbirkorlik sub'ektlari tashkil etgan bo'lsa, jismoniy shaxslar soni esa 19,3 mln. taga teng bo'ldi. Tadbirkorlik sub'ektlarining raqamli

xizmatlardan foydalanishining ortib borayotganligi hisobiga 2021 yilda ular tomonidan jami amalga oshirilgan (761,8 trln. so'mlik) to'lov torshiriqnomalarining qariyb 83 foizi (629,8 trln. so'mlik) bankka tashrif buyurmagan holda masofadan turib amalga oshirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Antunes J., Hadi-Vencheh A., Jamshidi A., Tan Y., and Wanke P. "Bank efficiency estimation in China: DEA-RENNa approach," *Ann Oper Res*, vol. 315, no. 2, pp. 1373-1398, (2022);
2. Ashta A. Biot-Paquerot G. FinTech evolution: Strategic value management issues in a fast changing industry // *Briefings in entrepreneurial finance*. Volume 27, Issue 4. July 2018. – 301-311 r.
3. Assaf A., Berger A.N. and others, Does efficiency help banks survive and thrive during financial crises?, *Journal of Banking and Finance*, 106, (2019), pp. 445-470;
4. Aduda, J. & Kingoo, N., 2012, 'The relationship between electronic banking and financial performance among commercial banks in Kenya', *Journal of Finance and Investment Analysis* 1(3), 99-118.

